

בעקבות הסיכומים הכלכליים-מקצועיים

מרדכי מלען

להבטיח בכל תנאי את מספר המבכירות להחלפת הפרות היוצאות מן העדר, המשק מוכן וחייב לגדל ולהחזיק מספר עגלות גדול בהרבה ממה שהיה רוצה, לו יכול היה לסמוך על התעבורות טובה ותמותה סבירה.

כאן אני יכול להסכים עם יצחק רמר, שכאשר כבר נמצאות עגלות הרות במשק, אפילו במספר גדול מן הנחוץ **לתחלופה סבירה**, המשק מכניס אותן לחליבה ומוציא פרות במקומן, כי ממילא אין לו מה לעשות עם העודף ונוח יותר לחלוב פרות צעירות עם עטינים יותר טובים, בדרך כלל. אגב, תחלופה סבירה ברמות התנובה שאנו רוצים בהן נעה בין 30% ל-35%, כך אנו למדים לא רק מאיטליה אלא גם ובעיקר מארה"ב; פירסומים לרוב מעידים על כך. ההגיון נותן, והמעשה יוכיח, שהתקדמות גנטית תושג על ידי קיצור משך הדור ולא דוקא על ידי החזקת פרות זקנות עתירות תהילת העבר.

אדם חכם אמר לי פעם (שמו שמור במערכת): "יש הגיון בדברים מקובלים". הווה אומר במקרה דנן, אם בכל העולם התחלופה הסבירה נעה בגבולות הנ"ל ובודאי בעדרים היצרניים יותר – יש בכך משום אישור ותמיכה בצורך המקצועי-כלכלי לנהוג כך, במסגרת האילוצים המעשיים הקיימים. יתכן, שבעתיד יצליחו לקצר את משך הדור על ידי הגדסה גנטית, כגון גידול עוברים שנלקחו מעגלות שטרם נולדו – אך זה עדיין לא קורה בשטח באופן מעשי וכלכלי.

אותו הגיון פועל ביחס לגידול עגלות בפנסיון. אם זה כל כך רצוי, אז למה כה מעט משקים נוהגים לפי זה, וגם המעטים הולכים ונהיים יותר מעטים? אולי, אפשר למצוא תשובה בעובדה, שרק כ-55% מן העגלות שנמסרו לגידול בפנסיון חזרו למשק בתור עגלות בהריון לקראת ההמלטה (טבלה 4). נראה, שבתנאינו אנו עדיין יש לנו מה ללמוד בהקשר זה.

הגיעה לידינו חוברת הסיכום הכלכלי מקצועי של התארגנות הרפת באזור עמק יזרעאל "ועל יד זה", שהוכן ביד אמונה על ידי יצחק רמר. אין כמוהו כחוקר לעומק את פרטי הפרטים המהווים את מכלול הנתונים של הענף לשלוחותיו. חוברת הסיכום כשלעצמה מעידה על המעשים והמחדלים וכתוצאה מן השילוב בין שניים אלה – היא מעידה גם על הרווחיות שהושגה בכל שלוחה ושלוחה ובכל משק ומשק, ורומזת בבחירות יתרה על ההחמצות ועל מה שצריך היה להשיג.

עלי להודות, קטונתי מלהתמודד עם תפיסותיו של יצחק רמר במישור של מדע הכלכלה. אך יש בודאי מי שיסכים עמי, שהכלכלה איננה מדע מדויק, בכל אופן לא לגמרי מדויק. אחרת, מזמן היה מצבנו בענף ובמשק המדינה בכלל שונה לגמרי. לכן, יורשה לי להיות ספקן לגבי כמה מן המסקנות של יצחק רמר ולגבי ההמלצות הנובעות מכך. שוחחנו על הנושא בטרם כתיבתי שורות אלה, כך שהסתייגויותי לא צריכות לבוא כהפתעה. מטבע הדברים אתיחס כאן לשתי השלוחות של גידול עגלות וייצור חלב, עם גם פה ושם אין מנוס מלהזכיר את העגלים, סו"ס הם מהווים מחצית כל השגר.

הדבר שבולט בסיכום הכלכלי מקצועי האמור הוא דוקא נושא מקצועי "רפתני" מובהק. כוונתי למכלול הבעיות של **פוריות לקויה**, הן של עגלות הן של פרות, ושל **תמותת שגר רבה** מדי, 10% בממוצע לכל המשקים. לזה עוד יש להוסיף בעית הפיגור בהתפתחותן של חלק מן העגלות ובעקבות זה איחור בהתעברותן, מרצון או מאונס, היינו הך. בסופו של ענין, רק כ-70% מן העגלות שנולדו חיות הגיעו להיות מבכירות לתחלופה. מתקבל על הדעת, שמשק הסובל מן הבעיות האמורות יהסס מלהזריע בצורה מתוכננת חלק קבוע של עגלותיו ופרותיו בזרמת פרים מגזעי-בשר. במילים אחרות, על מנת

הטיפול בצידוד והשמירה על הנקיון במרכז המזון וכתוצאה יהיה יותר פחת ובזבוז של מספוא יקר. חסכון העבודה גם לא יפגע בניהול הרפת המבוסס רובו על השימוש במחשב, כי איך זה יעזבו את הגולם האלקטרוני לבד בחדר ממוזג. אז איפה יחסכו עבודה? באותם "נושאים בלתי חשובים" כמו תצפית דרישות, השגחה על הבקר לסוגיו ובמיוחד היונקים ועוד נושאים כאלה, אשר לכאורה ניתן לדחותם למחר או לפעם אחרת. ולא היא!

אם כן, עיקר הבעיה היה בעבר וממשיך להיות גם עתה **אחוז התעבורות נמוך**. לא יעזרו כאן שום התחכמויות סטטיסטיות, המצב ברב העדרים לא משביע רצון. מדדים כמו ימים עד להזרעה הראשונה אחרי ההמלטה, ימי-סרק, ימים פתוחים ותפוקת מבכירות מעניינים כשלעצמם. אך אינם אלא תמונת מצב ואוי למי שמוכן להתנחם במקום ממוצע באזור, כאשר כל האזור לא מזהיר בממוצע. דומני שאחוז התעבורות נמוך מצביע על בעיה יסודית ברפתות שלנו, בעיה שיש לה השלכות מרחיקות לכת ביחס לרווחיות בענף, וכל עוד לא באה על בחוברת "חקר ומעש" מס' 12 שיצאה לפני

כחודש הובא סקר הפוריות הארצי שהוכן על ידי ד"ר פרנצוס – ממש מלאכת מחשבת, ניתוח מעמיק ומסקנות והמלצות בצדן. נשאל את עצמנו, האם עשינו הכל כדי לגלות את הייחומים במועד? האם מתנהל מעקב צמוד למחזור המיני של כל פרה ועגלה? האם כל פרה נבדקת כשבועיים/שלושה אחרי המלטה כדי לוודא, שאמנם חל ומתקדם אצלה תהליך האינולוציה של הרחם, ז"א חזרתו למצבו בטרם הריון ולקראת מועד ההזרעה כשיבוא הזמן המתוכנן? אין ספק, בשלב מוקדם אחרי ההמלטה יש לרופא האפשרות להיווכח במצבים בלתי תקינים ועדיין יש לו שהות מספקת כדי לטפל בבעיות, אם וכאשר הן מתהוות. ישנם משקים שכך נוהגים והם רואים ברכה בעמלם ובתשומת הלב שהם מקדישים לנושא. כשעבדתי בסיציליה עם עדר של 2400 פרות ועוד כ-800 עגלות בגיל ההזרעה גם כן נהגנו

בנושא **ההזנה** נדמה, שרוב המשקים עלו ועולים על דרך התבונה וההגיון הנסמך לנסיון המעשי בשטח. כמו בארצות המפותחות במשק החלב שלהן, אנו מחקים בהצלחה רבה את שניסו והוכיחו בקליפורניה לפני שנים, למשל. זה שנים, שזנחו שם ואצלנו את רעיון המנה הזולה ביותר (least-cost ration) ופועלים לכיוון המנה המותירה את מירב ההכנסה מעל עלות המזון (maximum income above feed costs), כפי שנוסחה עוד בראשית שנות ה-70 על ידי שירות ההדרכה של אוניברסיטת קליפורניה. בסך הכל, אין לנו סיבה להתבייש בהשגינו ביישום השיטה. להפך, הודות למבנה המשק החקלאי בישראל המצטיין ב"ריכוזיות רעיונית-מקצועית" הפכה השיטה לנחלת כלל הרפתות במגזר השיתופי והמשפחתי, כאחד. די להזכיר, שאנו כמעט (?) הארץ היחידה, בה למעשה בכל העדרים נוהגים האבסה במנה כולית. להחדרת השיטה עזרה הרבה התעשייה המקומית, שגרתמה לענין והצליחה לשכלל את הכלים המיבניים והציוד האלקטרוני לצורך זה. מי שחשב פעם שיוכל לעשות בלעדי זה, מהר מאד למד ונוכח ביתרונות הציוד האמור.

בשטח **הספק העבודה** ברפת הגענו להשגים מרשימים ואינני סבור, שרדיפה נוספת אחר צמצום העבודה המושקעת ברפת, ובעיקר בזו הקיבוצית, מוצדק או רצוי. קודם כל, ספק רב אם חסכון של עובד ברפת הוא גם חסכון בעבודה במשק כולו, או לחילופין הגדלת התמ"ג (תוצר משקי גלמי) לס"ה העובדים במשק. שנית, אי-ניצול כח-עבודה זמני ברפת כולל נזק וילדי ב"ס מנוגד למטרה של הקמת דור המשך מנוסה בענף. יש כמה משקים שהבינו זאת לפני שנים – והם נהנים מצוות גדול ובעל ענין בעבודה ברפת והתוצאות נראות בשטח.

שלישית, וכאן אני חוזר לראשית השגותי דלעיל, צמצום כח-העבודה ברפת לא יפגע בעצם חליבת הפרות, אולי בטיב החליבה עם כל ההשלכות השליליות. חסכון בעבודה ברפת גם לא יפגע בהאבסה, ממילא איש אחד משתלט על זה ברב המקרים, אולי ייפגעו

זקוקים ונחליט מאיזה פרות להפיק אותן. את כל היתר נזריע בזרמת פרים מגזעי הבשר. כידוע, עגל או עגלת כלאיים "צבעונית" משייגים מחירי בשר טובים בהרבה מאלה של ההולשטיין הטהור וגם תוספת המשקל היומית משופרת יותר בהשוואה לשחור-לבן.

והיה וביום מן הימים תיפתחנה אפשרויות נרחבות לייצוא הבקר שלנו, תוך שנה לכל היותר נוכל לספק אלפי עגלות למטרה זו. הכל בתנאי של התעברות טובה. אגב נושא הייצוא, אינני יכול להעלות על הדעל למה התכוון יצחק רמור באומרו "שעל ההתאחדות מוטל התפקיד להגביר את המאמצים להרחבת הייצוא, בין אם בשיטה הקיימת ובעיקר בחיפוש דרכי שיווק חלופיות, אגרסיביות ומגוונות יותר". מתוך הכרת הנושא והמאמצים שנעשו ונעשים אוכל להעיד, שניסינו הרבה שיטות וקומבינציות, חלקן אף הניב פרי. לא ברור מה זה שיטות שיווק אגרסיביות – הלוא אין אפשרות לכפות על מישהו לקנות דבר שאינו רוצה בו או שאינו יכול לייבאו מטעמים אובייקטיביים (וטרינריים, למשל). גם קורה לא פעם, שרוצים לקנות אך אין במה לשלם. כאן אפילו פלוגת צנחנים לא תועיל.

אחרון חביב, נושא **שיעור התחלופה**, שהוא גורם נכבד מאד ביחס לרווחיות הענף. אין תחת ידי סטטיסטיקה מעודכנת בנדון, אך נדמה לי שלא אהיה רחוק מן האמת בקביעה, שרוב הפרות מוצאות מן העדר לא על פי התכנון של הרפתן אלא מסיבות אחרות הקרויות "אובייקטיביות", כגון אי־התעברות, או התעברות מאוחרת כאשר התנובה כבר ירדה אל מתחת לרמה הנחשבת לרווחית באותו רגע; דלקות־עטין או חליבה לא נוחה עקב עטין בלתי מאוזן; צליעה או מחלות מטבוליות, וכן הלאה. מכל הצרות הבאות עלינו, התעברות ירודה ודלקות־עטין תופסות את הכותרות הראשיות. כאמור, דוקא לגבי שני סעיפים אלה מן הנמנע לפגוע בעבודה המושקעת ברפת, אלא אולי להפך.

לבדוק כל בהמה ובהמה אחרי ההמלטה ובטרם התקרב מועד הזרעתה מחדש. התוצאה הרב־שנתית היתה 60% התעברות כללית.

נדמה לי, שגם הטענה שיש סתירה בין תנובה גבוהה והתעברות סבירה אינה תופסת. קודם כל, גם אצלנו יש עדרים עם רמת פוריות סבירה, באותם אזורים ובאותן עונות שאצל עדרים אחרים המצב ירוד ביותר. לכולם יש תנובה גבוהה, גם 8,000 ו-9,000 ק"ג הם תנובה גבוהה, לא רק +10,000. מאמר שהתפרסם לאחרונה בארה"ב (Hoard's Dairyman 10/11/90) עוסק בדיוק בנושא זה וגם שם מגיעים למסקנה, שלא התנובה הגבוהה היא האשמה ברמת פוריות לוקה בחסר.

אז מה לעשות? לעשות! – לשפר את מצב ההתעברות. כל אחוז נוסף שווה הון, ועולה כה מעט. אני מזמין את הכלכלנים שבינינו לבדוק ולחשב את הערך החזוי של אחוז התעברות נוסף, מחד – ואת השפעתה הניתנת לחיזוי של האפשרות לתכנן את מצבת העדר וייעוד כל בהמה ובהמה במונחים של רווחיות כללית בענף, מאידך.

פתרונה אין מה לדבר על תכנון כלכלת הרפת וניצול פוטנציאל הייצור שלה. אתאר בקצרה, במה הדברים אמורים, אם גם כל אחד מרפתנינו מודע לנושא במידה זו או אחרת.

אילו ההתעברות היתה מובטחת, נאמר בגבולות 60% מכלל ההזרעות ולא אכנס כאן לדיון מעמיק של אזורים ועונות, יכולנו להסתפק ב־1.6 עד 1.7 הזרעות להריון – במקום 45% המצריכים 2.2 הזרעות להריון. בהקף הארצי אפשר לתרגם לזאת לחסכון של כרבע מכלל ההזרעות המבוצעות. כמה זה שווה במונחים של עבודת מזריעים, כמות זרמה? אך לא זה העיקר, אם גם אין לזלזל בחסכון פרוזאי כזה.

העיקר הוא, שהתעברות טובה היא תנאי ראשון לתכנון מצבת העדר. בהתעברות טובה נוכל לתכנן ולהקפיד על מועד ההזרעה הראשונה, נוכל לקבוע לכמה עגלות נהיה